

حکایت سردرهای ساده و سکوی پیرنشین

اینکه ورودی خانه محل رفت و آمد اهل خانه و مهمانان بود، سردر منظره‌ای زیبا داشته باشد. به همین دلیل خانه ثروتمندان بین مردم به خانه‌های سردر آجری مشهور بود. معمولاً حتی برای معرفی افراد و موقعیت اقتصادی آنها از این جمله که «فلانی صاحب خانه نما آجری است» استفاده می‌کردند. نمای آجری

داشتن در واقع نشانگر این بود که مالک خانه تمکن مالی خوبی دارد. ثروتمندان و افراد مشهور معمولاً سردر خانه‌هایشان را با آجر و با اشکال و نوشته‌های مختلف تصویرسازی می‌کردند. اما بر عکس، سردر خانه مردم عادی تزئینات خاصی نداشت. افراد عادی سردر خانه‌هایشان خشت و گل و درهایشان معمولی بود. البته بسته به ذوق صاحبخانه، گاهی اوقات در سردر خانه‌های مردم عادی هم روی کاشی کلمه‌ای یا دعای توسلی از ائمه (ع) نصب می‌شد. به گفته این تهران پژوه، خانه‌های قدیمی به این شکل بود که دو طرف در ورودی سکوی پیرنشین داشت و برای اینکه افراد خانه یکدفعه وارد کوچه نشوند این در ورودی کمی عقب‌تر بود. البته بعضی خانه‌ها هشتی یا نیم‌هشتی داشت. گاهی خانه‌ها یک هشتی داشت با ۲ یا ۳ سکو که از داخل خانه می‌توانستیم وارد شویم. در این سبک معماری سردر به گونه‌ای بود که در داخل قرار می‌گرفت و به داخل کوچه دید نداشت و بیشتر نقوشی هم که بالای آن بود با کاشی فیروزه‌ای شکل می‌گرفت. بعضی‌ها هم با آجر این نقوش را به صورت قطار بند به شکل‌های مختلف درست می‌کردند.

از دوره قاجارها که تهران لباس پایتختی بر تن کرد، حال و هوای این شهر، سبک زندگی و نیز خانه‌سازی حسابی تغییر کرد و تهران بنا بر سلیقه حکام وقت هر روز پوست انداخت و چهره عوض کرد تا دارالخلافه که از آن به‌عنوان پایتخت یاد می‌شد، از بافت روستایی‌اش کنده شود و شکل و شمایل شهری به‌خود بگیرد.

یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که از همین دوران مطرح شد، سبک معماری و خانه‌سازی در تهران بود. در این میان ساخت سردر به‌عنوان نمای ورودی خانه که در واقع نشانگر هویت و اعتقادات فرهنگی و از همه مهم‌تر طبقه اجتماعی و اقتصادی مالک خانه بود، یکی از عناصر خانه‌سازی محسوب می‌شد. این ماجرا و سبک معماری در دل محله‌های مرکزی تهران مثل پامنار، بازار، اودلاجان و سنگلج به وضوح قابل رؤیت بود. نصرالله حدادی، تهران پژوه در این باره می‌گوید: «در تهران قدیم اکثر خانه‌ها از خشت و گل ساخته می‌شد و به همین دلیل سردر در خانه‌ها هم می‌توانست خشت و گل باشد. البته برای ساخت نمای خانه‌ها از آجر استفاده می‌شد و اغلب سعی می‌کردند با توجه به

موضوع:
ساده‌ترین
سردرها و کتیبه‌ها

موقعیت:
بازار، اودلاجان،
پامنار

هنرنمایی معماران با سردرهای هزارنقش

سیر تحول سردرهای خانه‌ها در می‌بایم که معماری سردرها در دوران پهلوی دچار تحول می‌شوند و در حال حاضر نیز شاهد بازگشت سردرها در معماری جدید تهران هستیم.»
در اوایل دوره پهلوی به دلیل گرایش به سبک تاریخی، سردر خانه‌های تهران به نمادهای ایران باستان منقش شد اما رفته‌رفته در دوره پهلوی دوم با به‌کارگیری معماری غربی، تزئینات نمای ورودی‌ها رو به سادگی رفت و کتیبه‌ها به تدریج از ورودی منازل حذف شدند.
استاد میرعمادی سردرها و کتیبه‌ها را هویت هر خانه معرفی می‌کند و می‌گوید: «سردر خانه هویت ساکنان آن خانه بود. اغلب نوشته‌هایی که بر کتیبه‌ها نقش می‌بست نیز گویای اندیشه و باور صاحب‌خانه بود. سردرها، حریم خانه نیز محسوب می‌شدند. برخلاف معماری آشفته مدرن، معماری سنتی از همان ورودی خانه براساس هدف و هویت خاصی شکل می‌گرفت. اگر چه سردرها در معماری دنیا وجود دارند، ولی سردرها ما به‌دلیل فرهنگ خاص ایرانی‌ها بسیار جذاب و هنری هستند.» به گفته استاد میرعمادی، پیشکسوت معماری، تهرانی‌های متمول اغلب سردرهایشان را با کتیبه‌های کاشی‌کاری شده با هزاران نقش و طرح و آجرکاری‌های مدور و خاص مزین می‌کردند. مردم عادی هم از گچبری در نمای سردرها بهره می‌بردند.

اشکال مختلفی از سازه‌های ساخته‌شده بالای در ورودی خانه‌ها در معماری خانه‌های تهران از دوره قاجار تا به امروز دیده می‌شوند. در معماری دوره قاجار سردر منازل یکی از اجزای اصلی ورودی‌ها به‌شمار می‌رفت و خانه‌ها دارای سردرهای مجلی بودند که در آنها انواع کتیبه‌ها قرار می‌گرفتند. استاد ابوالحسن میرعمادی، پیشکسوت معماری و عضو هیأت‌مدیره انجمن مفاخر معماری ایران درباره معماری سردرهای خانه‌های تهران می‌گوید: «طراحی سردر هنری ظریف و کاربردی است که هویت و زیبایی را به ورودی ساختمان می‌بخشد. سردرها می‌توانند فراتر از یک قاب ساده برای در، نمادی از کاربری تاریخ و فرهنگ باشند. سردرها جزء جدانشدنی معماری خانه‌های تهران بود. تنها شکل و فرم آنها بنا به اینکه خانه متعلق به اعیان و اشراف بود یا مردم عادی فرق می‌کرد و این تفاوت در شکل و طراحی سردر و مصالح به‌کاررفته در آن تأثیر داشت. سردرهای سبک صفویه، سبک قاجاریه، سبک پهلوی و دوران امروز در تاریخ معماری ما جایگاه خود را دارند. البته در معماری تهران سردرهای دوره قاجاریه آغازگر هستند. با مرور

موضوع:
معماری
سردرهای
خانه‌های پایتخت

موقعیت:
خانه‌هایی
به سبک معماری
قاجاریه
پهلوی و مدرن

راز قرینگی سردرهای قدیمی

موقعیت:
همه مناطق
تهران

موضوع:
سردرهای
قرینه تهران

در ایران باستان معماری خاصی به نام معماری پارسی وجود داشت که در آن از قرینه‌سازی یا جفت‌سازی در بخشی از بنا استفاده می‌شد، مثل کاخ‌ها، عبادتگاه‌ها یا تالارها. در مجموعه کاخ‌های تخت جمشید، آرامگاه‌های نقش رستم یا کاخ شوش و دیگر مکان‌های مربوط به معماری ایران باستان این قرینه‌سازی به‌کار رفته است. وقتی اسلام به ایران وارد شد بعد از مدتی در هنر و معماری تغییراتی ایجاد کرد و مفاهیم برگرفته از اسلام یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده به آن شد. در معماری اسلامی بیشتر از آیات قرآن و اسامی متبرک ائمه اطهار (ع) به‌عنوان برجسته‌ترین ابداعات هنر اسلامی استفاده شده است، اما قرینه‌سازی در سردر خانه‌های تهران، طبق اطلاعاتی که موجود است به دوره قاجار برمی‌گردد.

علیرضا عسگری، پژوهشگر، درباره سردرهای قرینه برخی خانه‌های پایتخت چنین توضیح می‌دهد: «از دوره قاجار بعضی از کتیبه‌های سردر خانه‌ها که از اسامی حسنی بودند به شکل قرینه کار شدند. این کتیبه‌ها اغلب با هنر کاشی‌کاری و توسط معمار بنا اجرا می‌شد. در منطقه ۱۲، محدوده میدان محمدیه هنوز خانه‌هایی وجود دارند که سردر آنها از اسامی متبرک قرینه «یا علی» و «یا محمد» استفاده شده است.»

پارسا جعفری افشار، پژوهشگر، درباره راز سردرهای قرینه می‌گوید: «در معماری این نوع سردرها بیشتر جنبه زیبایی برجسته است. برخی از صاحب‌خانه‌هایی که از این نوع قرینه‌سازی در سردر خانه‌هایشان استفاده می‌کردند بر این باور بودند که وقتی مهمانی از در وارد می‌شود اگر از سمت راست وارد شود، از زیر نام متبرک عبور می‌کند و اگر از نیمه چپ در ورودی نیز وارد خانه شود باز هم از زیر اسم متبرک رد می‌شود و لطف صاحب نام شامل حال مهمان خواهد شد.»

